

Ivancsó István

A HÚSVÉTI IDŐSZAK KÖZEPE

1. Az Ünneplelezés teológiai háttere

A bizánci egyházban különleges ünnep az „Ünneplelezés”, vagyis a Húsvét és a Pünkösöd közötti időnek pontosan a közép-pontja. A Húsvét utáni negyedik hét szerdájára esik. A Pentekosztáron is ezzel a névvel illeti: „A szent Ötvened felezésének szerdája”.¹

Különlegessége miatt a szertartástan könyv csak megemlíti az ünnepek felsorolásában, magyarázatot nem fűz hozzá.² Ugyanezt teszi a tipikon is.³ Található azonban olyan felsorolás is a bizánci egyház ünnepeiről, melyben rövid megvilágítás olvasható e napról.⁴ Máshol nagy ünnepek nevezik, a nagyböjt közepéhez hasonlítják, melyen a kereszthódolás történik, s arra is utalnak, hogy nyolcada is van.⁵ Sajátosan bizánci ünnepről van itt szó, amely a Húsvét utáni huszonötödik napra esik.⁶

A nap szünaxáronja – amely magyarázatot szokott adni az ünnepre vagy a nap szentjének tiszteletére – a görög szövegben⁷ mindössze ennyit közöl:

Az inaszakadtról elnevezett vasárnapot követő szer-

¹ *A szent Ötvened könyve*, Róma 1883, Rohály, F. [kézirat], 147. (A továbbiakban: *Pentekosztáron*.)

² MELLES, E. – SZÁNTAY-SZÉMÁN, I. – KOZMA, J., *Görögkatolikus szertartástan elemei*, Budapest 1938, 74.

³ KOZMA, J., *Kivonatos tipikon. Egyházi naptár és utasítás*, Miskolc 1941, 47.

⁴ MIHÁLYFI, Á., *A nyilvános istentisztelet. Egyetemi előadások a lelkipásztorkodástan köréből*, Budapest 1933, 175.

⁵ MAXIMILANUS, PRINCEPS SAXONIAE, *Praelectiones de liturgiis orientalibus*, Freiburg-Breisgau 1908, vol. I, 118. még annyival is kiegészíti, hogy az előesti alkonyati istentiszteleten három parímiát olvasnak, a reggeli istentiszteleten pedig Teofánész kánonját éneklék. – NILLES, N., *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae Orientalis et Occidentalis academis clericorum accommodatum*, Oeniponte 1881, vol. II, 345. Krétai Szent András kánonját is említi.

⁶ Vö.: NILLES, *op. cit.*, 345. és DONADEO, S. M., *L'anno liturgico bizantino*, Brescia 1991, 122.

⁷ *Pentekosztáron*, 157.

dán a szent Ötvened felezésének ünnepét üljük.

Vers: Az ünnepi időszak közepén Krisztus, a Messiás odaáll, és tanítványai közepette tanít.

Határtalan könyörületességeddel könyörülj rajtunk, Krisztus Istenünk! Ámen.

A szünaxáron szláv szövege⁸ viszont sokkal hosszabb, részletes magyarázatot ad az ünnep környezetéről:

Vers: Az ünnep közepén állva tanít Krisztus, a Messiás, a tanítók között.

Az inaszakadt szerdáján a szent Ötvened felezésének ünnepét ünnepeljük: az ünnep két nagy napja, a Húsvét és a Pünkösd iránti tiszteletből, mint amely a kettőt egyesíti és összekapcsolja. Ez így történt. Miután Krisztus az inaszakadton végbevitte a természetfeletti csodát, a megbotránkozott zsidók – mert szombaton történt – keresték Jézust, hogy megöljék őt. Elfutott tehát Galileába, és az ottani helyeken tartózkodott. Őt kenyérral és két hallal csodát művelt, ötezer férfit táplált az asszonyokon és gyermekeken kívül. A sátrak állítása után – ez is nagy ünnep a zsidóknál – Jeruzsálembe jött fel, és titokban körüljárt. Az ünnep felénél a szentélybe menvén, tanított. (A szentély egyedül Isten lakhelye, ahol szeretet és béke van, ahol a hit és tisztaság megtelepszik. Ezért Isten papjának is, aki Istennek szolgál, békésnek és szelídnek kell lennie, nem tolvajnak, nem csalónak, nem pénzszeretőnek, hogy Isten előbb az ő lelkébe ültesse be, aztán az embereket is az ő példáján és útján kösse össze. Minden emberi lelket szentélynek lehet nevezni, amely megtisztult: Mert én benne lakom és megnyugszom – mondja az Úr.) Mindnyájan csodálkoztak az ő tanításán és irigykedve mondták: Hogyan tud ez, Aki az Írásokat nem tanulta? Új Ádám lévén, tudott ő, amint az első is. Minden bölcsességgel telve volt, mivel Isten is. És ismét: Zúgolódtak tehát mindnyájan, és mindenki az ő megölésére törekedett. Jézus azonban elmarasztalta őket, mivel a szombat felett vitatkoztak: Miért ke-

⁸ *Minyeja prazdnyicsnaja, szoderzsascsaaja szluzsbi goszpodnyim i bogorogyicsnim prazdnyikam i szvjatim izbrannim, Moszkva 1970, 486-487.*

restek engem, hogy megöljete? Ők azt mondták: Ördögöd van, ki akar téged megölni? Jézus ismét az előbbire tért vissza: Ha a Törvény miatt vitatkoztok – mondván – miért dühösködtök ellenem? Talán mert az egész embert egészségessé tettem szombaton? A törvényhozó Mózesről is azt mondta, hogy megszegi a szombatot, amikor a körülmetéléssel kapcsolatban beszél. Sokat beszélt nekik magáról, és megmondta, hogy ő az Atyával egyenlő, hogy ő a Törvény megadója. Az ünnep utolsó nagy napján kövekkel dobálták meg, de a kő nem érintette. Amikor onnan elmenvén, talált egy születésétől fogva vak embert, neki látást ajándékozott.

Tudni kell, hogy a zsidóknál három nagy ünnep volt. Az első a Húsvét, amelyet az első hónapban ünnepeltek, megemlékezvén a Vörös-tengeren való átmenetről. A második a Pünkösd. Ez emlékeztet a Vörös-tengeren való átmenetel után a pusztában való tartózkodásra. Ötven napig voltak a pusztában, amíg Mózes törvényét megkapták. A hetes szám iránti megbecsülésből is volt ez náluk tiszteletben. A harmadik a kürtök és a sátorállítás ünnepe. Megemlékeztek a hajlékról, amelyet Mózes az ég felhőiben látott. Ezt az első falműves, Bezéleel készítette el, hét napig készítette. Emellett még a gyümölcsök felajánlásának és a pusztai megnyugvásnak emlékét is ekkor tartották. Amikor ezt az ünnepet ünnepelték, Jézus nagy hangon, állva felkiáltott: Aki szomjazik, jöjjön hozzám, és igyék! Ebben a tanításban Krisztus Messiásnak mutatta be magát, hogy ő közbenjáró, és mi és az örök Atyja kibékítője. Ezért ünnepeljük a mai ünnepet, és ötvenediközéprek nevezzük. Énekeljük Krisztust, a Messiást, és bemutatjuk mindkét tisztes ünnepet. Ezért gondolom, hogy a szamariai asszony ünnepét is ezért ünnepeljük utána, mivel ott is sok szó volt a Messiás Krisztusról, a vízről és a szomjúságról. János evangélista itt jobban adja ezt elő, mint a vakon születettnél.

Megszámlálhatatlan irgalmad folytán, Krisztus Istenünk, könyörülj rajtunk! Ámen.

A Húsvét utáni negyedik hét szerdája, az Ünnepefezés tehát különleges ünnep.⁹ Ennek megállapítását több olyan szempont is indokolja, amelyeket érdemes áttekinteni.

Mindenekelőtt azért van ez a különlegesség, mert az Ünnepefezéshez nem kötődik üdvtörténeti esemény,¹⁰ nem is személyre irányul. Az egyházban pedig ez szokatlan: szokatlan, hogy olyan dolgot ünnepeljen, ami nem tény, nem esemény, nem személy, még csak nem is a személy szimbolikus ábrázolása.¹¹ Az Ünnepefezésen semmi „különleges” nem történik, miközben Jézus Krisztus életének oly sok epizódja, működésének részletei, csodái, tanításának részei nem kapnak külön ünnepet.¹² Sőt még a szombati és vasárnapi – a sorrendből kiemelkedő – válogatott evangéliumi részletekbe sem fér bele minden az említett területekről. Az Ünnepefezés különlegessége az, hogy „nem felel meg »időbeli« eseménynek. Nem kötődik Krisztus életének vagy az egyháznak különleges eseményéhez; nem ünnepli Jézusban az istenség konkrét megnyilvánulását, mint az Epifánia, az Úrszínváltás, vagy a Szentvedés.”¹³

Azért is különleges az Ünnepefezés mint ünnep, mert „közepet” jelent. A „középnep” csak a két végével együtt van értelme. Itt viszont a konkrét ünnep magára az ünnepi időszak megfelezésére irányul: a középre. A liturgikus szövegekben az látható, hogy sok utalás történik a Húsvétra és a Pünkösdre – mint a két végre, de a tényleges ünneplés ezen a napon mégis a felezésre irányul.

Az ünnep különlegességét még tovább növeli az, hogy nyolcada is van, miközben más üdvtörténeti eseményekhez kötődő ünnepeknek nincs.¹⁴ Ez a nyolcad utóünneplésként a Húsvét nagy

⁹ Annyira különleges, hogy „ezen a napon egykor a császár a pátriárkával együtt ünnepélyes módon vonult be az istentiszteletra Szent Mózes templomába”, in MAXIMILIANUS, *op. cit.*, 118.

¹⁰ Csupán a Jn 7, 14: Jézus fölment a templomba.

¹¹ A bizánci egyházban sok olyan – különösen helyi – ünnep létezik, amely Jézus Krisztus vagy az Isten szülő egy-egy ikonjának tiszteletére vonatkozik. – Az oroszok egyházi naptárában kétszáznál is több olyan ünnep van, amit az Isten szülő csodatevő ikonjainak szentelnek. Vö.: GERHARD, H. P., *Muttergottes*, (Ikonen 1), Recklinghausen 1957, [9-10].

¹² Vö.: ANDRONIKOF, C., *Il senso della Pasqua nella liturgia bizantina*, Torino 1986, vol. II, 22.

¹³ *Op. ult. cit.*, 37.

¹⁴ Vö.: NILLES, *op. cit.*, 345. Ezt a tényt a mi énekes és imádságos könyveink is jelzik. Pl. a *Dicsérvételek az Urat! Görögszertartású katolikus énekeskönyv*, Nyíregyháza 1994, 414-423. (A továbbiakban: *Énekeskönyv*.)

utóünnepelésébe kerül bele, s bizonyos helyeken a liturgia rendszerében uralkodóvá is válik.¹⁵

Különleges még az ünnep ideje is. A zsidók ősszel ülték meg a sátoros ünnepet – amelyre Jézus fölment, amint az ünnepi evangélium mondja –, „naptári szempontból tehát nem esik egybe ez az ünnep a keresztény pünkösdfeleléssel”.¹⁶

Végül az is különleges lehet ebben az ünnepben, hogy bár az előzőek érvényesek rá, a bizánci rítusú hívek nem ismerik megfelelően. Sőt még a papság körében is meglehetősen idegen. Megtartják az ünnepét, a liturgikus előírásokat, de a figyelem a két végpontjára: a Húsvétra és a Pünkösdre, s nem annyira magára az Ünnepfelelésre irányul.

A nyugati kereszténységben el is veszítette a liturgikus életben való helyét. Valószínűleg a késői középkor kezdetén tűnt el. Rómában a napi evangélium – ami „igazolta” az Ünnepfelelést – átkerült a nagyböjt negyedik hetének keddjére, vagyis a nagyböjt közepére.¹⁷ Azt, ami Jézus mennybemenetelét készítette elő, úgy értelmezték, mint a szenvedés meghirdetését.¹⁸

Az Ünnepfelelést leginkább egy „idea” ünnepének lehet nevezni. Már a IV. századtól kezdve így fogalmazódik meg az egyházban. Idea, gondolat, eszme az alapja – éppen azáltal, hogy „közepet” ünnepel.¹⁹ Olyan ez az ünnep, mint egy „jel”, központi állomás a húsvéti misztérium megvalósulásának folyamatában.

Ikoniumi Amphilokhiosz – a negyedik kappadókiai atya – az ünnepről szóló egyik homíliájában²⁰ ezt írja:

¹⁵ Pl. az „Angyal kiáltá” és a „Tündökölj” helyett az Ünnepfelelés kánonjának IX. ódjának irmosza kerül a Szent Liturgiába.

¹⁶ *Dieu est vivant. Catéchisme pour les familles par un équipe de chrétiens orthodoxes*, Paris 1979, 283. Magyar fordítása: *Krisztus közöttünk. A keresztény Kélet liturgikus közössége átéli az üdvtörténetet*, Budapest 1984, 253.

¹⁷ A nyugati egyház zsolozsmájában mára csupán egy kifejezett utalás maradt a nagyböjt negyedik keddjén arra, ami az Ünnepfelelés evangéliumi témája: „Nyújts élő vizet mindazoknak, akik utánad sóvárognak, hogy soha többé meg ne szomjazzanak!” – Fohász az esti dicséretben, in *Az imaórák liturgiája (Liturgia Horarum) a római szertartás szerint*, vol. II, Budapest 1991, 253. – Egy másik utalás pedig az inaszakadt meggyógyítását idézi fel, ami a bizánci egyházban az Ünnepfelelést megelőző vasárnap evangéliumának témája: „Aki meggyógyított, azt mondta: Fogd ágyadat, és menj békébe!” – Benedictus-ant. a reggeli dicséretben, in *ibid*, 251.

¹⁸ Vö.: ANDRONIKOF, *op. cit.*, 22.

¹⁹ Vö.: *Op. ult. cit.*, 22. és 37.

²⁰ „Oratio in Mesopentescosten”, PG 39,123 – Idézi ANDRONIKOF: *op. cit.*, 22-23.

Az Úr közvetítő; középben áll az ünnep is. Ugyanis a középső dolgot mindig a két vége biztosítja. Ennek okáért ez az ünnep a Feltámadásnak kettős kegyelmét kapja. Minthogy ugyanis a Húsvét és a Pünkösd között áll, emlékeztet a Húsvétra, jelzi a Pünkösdöt, és meghirdeti a Mennybemenetelt.

A korabeli misztikus filozófia szempontját tükrözi az idézet. Észre kell benne venni, hogy itt az „idea” ugyanaz, mint ami minden ünnep istentiszteleteinek középpontjában áll, vagyis Jézus Krisztus, a Fiú személye és az ő megváltói műve. Az ünnepek tárgya mindig Jézus Krisztus – aki elválaszthatatlan az Atyától és a Szentlélektől –, vagy pedig az ő működése.²¹ S ez azért van így, mert minden ünnep az ő istenemberi működésének elemeit mutatja be. Ez érvényes az Ünnepfelelésre is: a húsvéti misztérium beteljesedésének feleútján.

Az Ünnepfelelésen Jézus Krisztus közvetítői tevékenysége áll a középpontban.²² De ez is az „idea-ünnep”-nek megfelelően: elvontan, teológiai szempontból. Krisztus a „közvetítő” – de itt nem annyira közbenjárói értelemben, mint inkább úgy, hogy ő a mindenség középpontja s az egész teremtett világ összefoglalása. Az ő közvetítői tevékenysége arra a kettős tényre alapozódik, hogy ő egyszerre Isten Fia és Emberfia. Eglényegű az Atyával, de emberre lett. Így „teantropikus” közvetítő.

Ezt a közvetítői tevékenységét a két „vég” biztosítja: a Teremtő és a teremtett világ; a kezdet nélküli Teremtő és a jónak teremtett, de elbukott Ádám. A teremtett világ rendjében a „szélső pontok” a kezdet és a vég: az egyik is, másik is Istennél van. Ha pedig Krisztus a közép, akkor a teremtett világ *alfája* és *ómegája* is.²³ Így tehát már nem a szélső pontok, amelyek a közepet biztosítják, hanem éppen a közép tartja fenn azokat. Ha a kezdet a teremtés, illetve a keresztségben az újjáteremtés – a Krisztusban való élet kezdete a Szentlélek által –, a vég pedig a Krisztus teljes-

²¹ A Pünkösdben is, amikor ő küldi az általa megígért Szentlelket, az Istenszülő elszenderedésének ünnepében is, mert ő az, aki fogadja édesanyját a mennyei dicsőségben. Sőt még a szentek ünneplésénél is ugyanez a helyzet, mert úgy és annyiban ünnepeljük őket, ahogy és amennyiben megvalósították földi életükben a Krisztushoz való hasonulást.

²² A szünaxáron szláv szövege is ezt támasztja alá: „Krisztus Messiásnak mutatta be magát, hogy ő közbenjáró, és mi és az örök Atya kibékítője.” – *Minyeja*, 487.

²³ Vö.: Jel 22,13

ségében való örök élet: akkor középen van az Eukharisztia, a Krisztusban való részesedés. S így együttesen összeáll az egyház, amely megéli a húsvéti misztériumot.

Az Ünnepefelezés után Krisztus földi élete a mennybemennettel befejeződik, s az egyház élete Pünkösdkor megkezdődik. Az ünnep tudatosítja azt a folyamatot,²⁴ ami a Fiú leereszkedésének vége és a Szentlélek leereszkedésének kezdete között történik. Krisztus *kenósziszát* a megdicsőülése, az Atya jobbjára való visszajutása koronázza meg.²⁵ A Szentlélek leszállása megkezdí Isten fiainak megdicsőítését, az átistenítésüket. Az Ünnepefelezést ünneplő ember mindezt tudatosíthatja. Megemlékezik a múltról s üdvözli a jövőndöt. Az Ünnepefelezés így „egyszerre *anamnészisz* és *eszkatologikus* imádság”.²⁶

A múlt és a jövő összefonódása természetesen minden liturgikus cselekményben jelen van. Az ember számára létezik múlt és jövő, Isten létmódja az örökkévalóságban állandó jelen. Jézus Krisztus üdvögzondozása révén, az ő közvetítői tevékenysége folytán az ember Isten örökkévalóságával lehet kapcsolatban. Az Istenember üdvögzondozásának állomásait tudatosíthatjuk a liturgiában. Az Ünnepefelezés pedig lehetővé teszi, hogy megértsük az egész együttest, melynek középpontja maga Jézus Krisztus. Amint ő egyesíti a két véget, úgy az ünnep összefogja a célokat. Amint ő a mindenség kezdete, úgy az ünnep jelzi, hogy folyamatosan az ő egyházává válunk.

Az üdvörtörténet folyamatában a Pünkösöd, az egyház megalakulásának napja olyan, mint egyetlen nap: a világnak Krisztusban való feltámadását ünnepli, ami bennünket a dicsőségbe vezet. A Pünkösdkor isteni teljességében áradó Szentlélek az isteni élet és a húsvéti dicsőség elmélyítése. Ezért a Pünkösöd előkészítése már a húsvéti öröm napjaiban megtörténik. Az üdvörtörténet – éppen úgy, mint az élet – szervesen fejlődik, s már kezdetben a teljesség csíráját hordozza. Így áll az Ünnepefelezés a Pünkösöd teljességében: összekapcsolja a kezdet frissességét, az újjászületés tiszta-

²⁴ Vö.: EVDOKIMOV, P., *L'uomo icona di Cristo*, (Roveto ardente), Milano ²1984, 119. Leírja azt is, hogy az Ünnepefelezés magyarázza azt a tényt, hogy az ortodox egyházban Pünkösöd vasárnapján a Szentháromságot ünneplik, másnap pedig a „Szentlélek hétfőjét”, vagy kiáradását.

²⁵ Vö.: Fil 2,5-11

²⁶ ANDRONIKOF, *op. cit.*, 37.

ságát és a beteljesedés teljességét.²⁷

Mi most időbeli keretek között élünk ezen a földön, történelmi korlátok között. Az Ünnepefelezés segít, hogy megérthessük azt, hogy Krisztus meghaladja a történelmet. S ezzel megmutatja, hogy ez a mi számunkra is lehetséges lesz: a beteljesedésben. Az Ünnepefelezés „eszmei” ünnepe így nyújt segítséget az egész folyamat felfogásához.

Aranyszavú Péter ravennai érsek a következőket írta egyik beszédében²⁸ az ünnepet külsőleg szemlélve:

Mint amikor egy vándor vándorútjának felére érve örömmel néz vissza a megtett útra, s erősebbnek érzi magát az út további részének megtételére, mivel minden erejével ösztönzést kapott, így most mi is örömmel és tisztelettel ünnepeljük ezt a napot, amely enyhíti várakozásunk hevét, hogy megerősödött lélekkel jussunk el magához a kegyelemhez és a Szentlélek öröméhez.²⁹

A milánói szentmise könyörgései az Ünnepefelezésen történelmi összefüggésben magyarázzák az ünnepet. Az átélt ünnep kegyelmei a földi időben élő embert a jövődjé javak felé vezérik. Pontos összefoglalás található ezekről a javakról a felajánlási imában:

Aki az ünnep felén felment a templomba, hogy tanítson, leszállt a mennyből, hogy megszabadítsa a világot a tudatlanság sötétjétől. Leszállása üdvözítő tanítással tanította az emberi nemet; halála örökre megszabadította a haláltól; mennybemenetele a mennyi birodalomba vezette azt.³⁰

A bizánci liturgikus szövegek bőségesen tartalmazzák ezeket a szempontokat. Egyelőre legalább egyetlen szöveg álljon itt illusztrálásként:

Itt van ma az ünnepi időszak fele, melyen egyik oldalon az isteni Pászka legistenibb fénye tündöklök, a má-

²⁷ Vö.: TYCIAK, J., *Das Herrenmysterium im byzantinischen Kirchenjahr*, (Sophia 1), Freiburg im Breisgau 1961, 65.

²⁸ Ezzel igazolja is egyúttal, hogy Ravennában is megvolt még ez az ünnep az V. század közepén.

²⁹ Idézi ANDRONIKOF, *op. cit.*, 24.

³⁰ *Op. ult. cit.*, 25.

sik oldalon a Vigasztaló kegyelme fénylik.³¹

Az Ünnepefelezés tehát nem üdvtörténeti eseményt ünnepel. „Ideának” az ünnepe: az ünnep megfelelésének. Azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az ünnepi evangélium kezdete³² egy konkrét tényt mutat be: az ünnep felén Jézus fölment a templomba, és ott tanított.³³ Ő maga az üdvösség közepe. Mint a szentháromsági életáramlás közepe, az Atyától született és a Szentlelket árasztja tovább, az emberekre. Ő a világ közepe, mivel az idők teljességében³⁴ emberré lett, s a kezdetet és a véget egyesíti. Ő az üdvösség kezdete, közepén állóként közvetítője, teljességének megvalósítója. Belőle származik minden élet. Tanításával pedig bölcsességet ad. Az Ünnepefelezés ikonja ezért a templomban tanító Krisztust mutatja be, aki isteni bölcsességében a világ múlandó bölcsességét megújítja.³⁵

Az ünnep tartalmához tartozik az a tanítás is, amit Jézus a templomba való fölmenetelekor adott, és az élő vízre³⁶ vonatkozik.³⁷ Ez a pünkösdi evangélium. Így „semmi kétség sem lehet afelől, milyen értelmet kell tulajdonítanunk ennek az »élő víz«-nek... Az élő víz, az Isten ajándéka tehát a Szentlélek maga. A Szentlelket adja a Fiú az embereknek.”³⁸ Ez azonban már a beteljesedést jelenti.

Az Ünnepefelezést, a húsvéti időszak negyedik szerdáját az „inaszakadról elnevezett vasárnap” előzi meg, az utána következő pedig a „szamariai asszonyról” van elnevezve. Eme két vasárnap közé esik tehát az az ünnep, amikor összeszedjük erőnket. Ennek a helyzetnek komoly jelentősége van. Annak az útnak a felén vagyunk, amelynek közepén a kinyilatkoztató szó ereje áll.³⁹ Ez egy-

³¹ Az első kánon VI. ódájának második tropárja, in *Pentekosztárium*, 155.

³² „Az ünnepefelezés minden éneke eme evangélium körül forog”, in MAXIMILIANUS, *op. cit.*, 118.; „Jézus említett szavai megtalálhatók a tropárban és kontákban, melyeket nyolc napon át énekelnek”, in DONADEO, *op. cit.*, 122.

³³ Vö.: Jn 7,14

³⁴ Vö.: Gal 4,4

³⁵ Vö.: TYCIAK, *op. cit.*, 66.; *Dieu est*, 283, illetve *Krisztus közöttünk*, 253.

³⁶ Valószínűleg ehhez a témához kötődik az a tény, hogy „az oroszoknál ezen a napon olyan ünnepélyes vízszentelést végeznek, mint január 6-án... s ez az orosz vízszentelés a Magyarországon élő keleti szertartású hívek számára is ajánlatos”. – Vö.: NILLES, *op. cit.*, 360-361.

³⁷ Vö.: EVDOKIMOV, *op. cit.*, 119-120.

³⁷ Vö.: EVDOKIMOV, *op. cit.*, 119-120.

³⁸ *Dieu est*, 283, illetve *Krisztus közöttünk*, 253.

³⁹ Vö.: ANDRONIKOF, *op. cit.*, 25.

részt vissza tudja adni a mozgáshoz szükséges erőt (mint az inaszakadtnak), másrészt az Isten igazi imáadására tanít (mint a szamariai asszonyt).

2. Az Ünnepelezés liturgikus gondolatai

1/ Az alkonyati istentisztelet

A szent Ötvened közepének liturgikus jelentőségét kiemeli az a tény, hogy erre a napra *nagy* alkonyati istentiszteletet írnak elő a liturgikus könyvek. Hat sztihira éneklésével kezdődik az ünneplés, de ez valójában három sztihirának a megismétlését jelenti, ami szintén rámutat az ünnep jelentőségére, ugyanis nem a szentek tiszteletéből való a második három sztihira.

Az alkonyati istentisztelet – mint az ókori tragédiák – már a kezdetén felvázolja a témát: „Bekövetkezett a szent időszak fele”.⁴⁰ Az eredeti görög szöveg „a szent napokról” szól, s ezeket lehet úgy érteni mint időszakot. A sztihira pedig azonnal pontosítja is a témát: „mely a feltámadáskor kezdődött és a Szentlélek lejövetelével fog végződni”.⁴¹ Így megadja a két szélső pontját az ünnepi időszaknak, amelynek a felezése történik. Ez tehát az Ünnepelezés, ami a két nagy csúcspont között foglal helyet.

Ez az ünnep az első századok gondolkodásmódját követi, és magába foglalja a húsvéti misztérium együttes ünneplését, amely nem csak magát Krisztus feltámadását jelenti, hanem a megdicsőülését is tartalmazza, sőt az üdvöngözés bevezetését is, mely a Szentlélek elküldésében valósul meg. Az üdvöngözés ilyen kiterjesztésében az első csúcspontból, a Húsvétből kiindulva, az Ünnepelezés a másodikra, a Pünkösdre is ráirányítja a figyelmet. A szent időszak közepe „két oldalról sugárzó fényvel tündöklök, mindkettőt magában egyesítve, és az Úr mennybemenetelének dicsőségét előre hirdetve”.⁴² Ez a szöveg egyben a Mennybemenetel dicsőségéről is szól, azonban nem csökkenti a Pünkösöd jelentőségét, ugyanis annak előfeltétele. Krisztus üdvöngözése a Pün-

⁴⁰ Uram, tehozzád utáni első sztihira, 4. hang, in *Énekeskönyv*, 414. – A mi liturgikus szövegeinkben ezek a szthirák a szamariai asszony vasárnapján jelennek meg, az előesti alkonyati istentiszteletben.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibid.*

köszben teljesedett ki, amiről a sztihira is szól: „Elérkezett, amint megiratott, az isteni Léleknek mindenkire való dús kiáradása, mert a prófétai jövendölés hirdeti a Krisztus halála, eltemetése, föltámadása után eltelt idő felén a világosságot, melyet tanítványainak ő adott, megmásíthatatlan ígérete folytán megmutatván tanítványainak a Vigasztaló megjelenését.”⁴³

A fény motívuma mindhárom szthirában előfordul. Az első az Ünnepelezésről mondja, hogy „sugárzó fénnel tündöklök”;⁴⁴ a másodikban arról van szó, hogy (az új) Sion, vagyis a keresztények „a Szentlélek által megmosatva”,⁴⁵ vagyis tisztán ragyogva ünneplik azt; a harmadik pedig azt mondja el, hogy az ünnepen „prófétai jövendölés hirdeti... a világosságot”.⁴⁶

Az „előre hirdetve”, a „készül megülni” és a „megmutatván” kifejezések az ünnep *eszkatológikus jellegét* emelik ki. Erről kettős szempontból lehet beszélni.⁴⁷ Egyrészt jelöli a szent események közvetlen elővételezését, amelyek a mennybemenetel hegyén mennek majd végbe. Másrészt pedig arról van itt szó, hogy az isteni üdvöndözés nem záródik önmagába, hanem mozgásba hozza az egyház egész *teantropikus* üdvöndözését, hogy tagjait Fejének királyságában részesítse, és hogy lehetővé tegye számukra az ő dicsőségének az Atyával a Szentlélekben való szemlélését.⁴⁸

A szthirák záró versszaka a húsvéti misztérium további kiterjedéséről szól: „A te feltámadásod és a te isteni Szentleked lejövetele ünnepi időszakának felén egybegyűlvén, énekeljük a te csodáidnak titkait, melyekkel áraszd reánk a te nagy kegyelmedet!”⁴⁹

Az Ünnepelezés alkonyati istentiszteletén három ószövetégi olvasmány hangzik el. Úgy tűnik, azért választották ide ezeket a részleteket, hogy kiemeljenek velük két alapvető gondolatot. Az egyik az *Istennel való járás*, a meghirdetett örömhír szerint; a másik pedig az *üdvöndözés*, amely Isten bölcsességéből fakad. Így irányítják a híveket fokozatosan az ünnep központi témája felé, mintegy útikönyvet adva a kezükbe, hogy számot vessenek az ünnep

⁴³ Uram, tehozzád utáni harmadik szthira, 4. hang, in *Énekeskönyv*, 414-415.

⁴⁴ In *Énekeskönyv*, 414.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ In *Énekeskönyv*, 415.

⁴⁷ Vö.: ANDRONIKOF, *op. cit.*, 26.

⁴⁸ Vö.: Jn 11,40; 17,22.24; 1Pét 5,10; 2Kor 3,18

⁴⁹ Uram, tehozzád utáni Dicsőség, Most és, 6. hang, in *Pentekosztáron*, 148.

jelentőségével. A szentírási olvasmányok tehát a pünkösdi esemény elővételezését jelentik.⁵⁰

Az első olvasmány Mikeás próféta könyvéből való.⁵¹ Azzal kezdődik, hogy „Sionról jö ki majd a törvény, és Jeruzsálemből az Úr szava”. Az ószövetségi, előkészítő törvény után az újszövetségi következik. Így a prófétai látomás már elővételezi az egyház útját is: „Minden nép a maga útján jár, mi azonban az Úrnak, a mi Istennünknek a nevében járunk örökkön-örökké”. Aztán ugyanígy, elővételezetten megemlékezik az Úr peréről is: „Én népem, mit tettem neked? Vagy miben voltam terhedre? Felelj nekem! Tán mivel kihoztalak Egyiptom földjéről és megszabadítottalak a rabszolgaházból?”⁵² Itt azonban nincs szó ítéletről, az Ünnepefelezés olyan ünnep, amely összefoglalja és dicsőíti Isten irgalmasságát. Az Úr ugyanis így fordul a népéhez: „Mindenképpen igazságot cselekedjél, szeresd az irgalmasságot, szeresd az irgalmasságot és hűségesen járj Isteneddel!” Az olvasmány ezzel tér vissza az első gondolatához, a törvényhez, melynek lényege *az Istennel való járás*.

A második olvasmány Izajás próféta könyvéből való.⁵³ Azzal kezdődik, hogy „ti szomjúhozók, jöjjetek a vizekhez mindnyájan, s akiknek nincs pénzetek, siessetek, vegyetek, egyetek és igyatok!” Az Úr tehát ingyenes lakomára hív, s ebben a gondolatban is azonnal jelen van az *Istenhez való jövetel*, ami aztán többszörösen is megjelenik az olvasmányban: „Jöjjetek hozzám, hallgassatok ide, s akkor élni fog lelketek, és én örök szövetséget kötök veletek!” „Térjetek vissza hozzám, és megkönyörülök rajtatok és megbocsátom bűneiteket!” Isten bölcsessége megközelíthetetlen az ember számára: „Nem az én gondolataim a ti gondolataitok... Mert amennyivel magasabbak az egek a földnél, annyival magasabbak az én utaim a ti utaitoknál, az én gondolataim a ti gondolataitoknál.” Ez az allegória pedig azt is lehetővé teszi, hogy arra a csodás mozgás-

⁵⁰ Vö.: FEDERICI, T., „Resuscitò cristo!” *Commento alle Letture bibliche della Divina Liturgia bizantina*, Palermo 1996, 380.

⁵¹ Mik 4,2b-3b.5; 6,2-5.8; 5,4

⁵² Ez a prófétai szöveg ihlette a nagycsütörtöki kinszenvedési szertartás sztihiaráját is: „Ezt mondja az Úr Jézus a zsidó néphez: Én népem! Én választott népem! Mit vétettem neked? ... Én népem, én népem, mivel bántottalak meg téged? Avagy mivel fizettetek nekem sok jótéteményeimért? A mannáért epét adtatok, a sziklából fakasztott vízért pedig ecetet; és azért, hogy szerettelek benneteket, a keresztre szegeztetek...” – A IV. evangélium után, 8. hang, in *Énekeskönyv*, 333.

⁵³ Iz 1,1-13

ra gondoljunk, ami Isten leszállására és fölemelkedésére vonatkozik, s Isten igéjét állítja a középpontba. „Az allegória a teremtett világ szellemi táplálékává válik.”⁵⁴ „Amint lehull a zápor és a hó az égből, és oda vissza nem tér, hanem megitatja a földet, megöntözi és megtermékenyíti, és magot ad a magvetőnek és kenyeret az evőnek, úgy lesz az én igém is, mely számból kimegy; nem tér az vissza hozzám eredménytelenül, hanem végbeviszi mindazt, amit akarok, és az én utaimon jártok majd, s az én parancsolatom szerint.” – Itt közvetlenül az egész *üdvgondozás* „misztikus” szintézisére lehet gondolni, az Eukharisziára, amelynek belső dinamikája éppen ez a mozgás. A Szent Liturgia szavai is jelzik ezt: „Tieidet a tieidből néked ajánljuk föl mindnyájunkért és mindenekért”.⁵⁵ Az embert megelevenítő, leszállt kegyelem gyümölcseit emeli fel az ember a Megajándékozó felé. A próféta itt a kereszténység ontológiai szintézisét adja. Ez azonban csak az után válik teljessé, hogy megérkezett a szentháromsági kinyilatkoztatás. Minthogy az üdv-történet célja a világ, a próféta kozmikus képpel zárja mondanivalóját: „A hegyek és halmok ujjongva zengenek majd előttetek, s a mező minden fája tapsol, fenyő sarjad majd a tövisbozót helyén, és a csalán helyén mirtusz fakad; és dicsőségére válik az az Úrnak, eltörölhetetlen, örök jelül”.

A harmadik olvasmány a Bölcsesség könyvéből való.⁵⁶ Ez a húsvéti misztérium bölcsességi csúcsa felé viszi az embert. Az isteni Bölcsesség nagy lakomára hívja mindazokat, akik hajlandók elfogadni a meghívást, még a legegyszerűbbeket is: „Jertek, egyétek étkeimet, és igyatok a borból, melyet nektek elegyítettem!” Az a célja, hogy az emberek hagyják el a bűn ostobaságát, hogy a bőséges életben részesedhessenek. – Ismét jelen van tehát az *Isten felé való mozgás*, valamint az *üdvgondozás* gondolata is. Végül ez a harmadik olvasmány az utolsó gondolatában visszatér az első olvasmány első gondolatához, a törvényhez: „A bölcsesség kezdete az Úr félelme... mert a törvény ismerete a jó elme tulajdonsága.”

Az Ünnepefelezés előverses sztihirái Damaszkuszi Szent János költeményei. Ezek közül az első az inaszakadt meggyógyítására utal, amiről az előző vasárnap evangéliuma szólt. Két gondolatot is felhasznált az evangéliumból a szerző. Az egyik: „Kelj föl,

⁵⁴ ANDRONIKOF, *op. cit.*, 27.

⁵⁵ In *Énekeskönyv*, 81.

⁵⁶ Bölcs 9, 1-11 – Ez egyben az Istenszülő ünnepeinek is harmadik olvasmánya.

fogd az ágyadat és menj! ... Többé ne vétkezzél!”⁵⁷ A másik: „Amint az Atya föltámasztja a halottakat és életre kelti őket, a Fiú is életre kelti azokat, akiket akar... Aki hallja szavamat és hisz annak, aki küldött, az örökké él”.⁵⁸ Ez a két gondolat természetesen nem csak az akkori emberekre vonatkozott, hanem mindenkire.⁵⁹ Az evangélium minden részletében örök és örök érvényű. Ami egyesek felé egykor elhangzott, az *mutatis mutandis*, mindörökké érvényes. Így az evangélium epizódjainak idejénél fontosabb az a mondanivaló, amit tartalmaznak.

Damaszkuszi Szent János az inaszakadt meggyógyításának szimbolikus értelmét kiemelve, az Ünnepefelezés jelen pillanatával köti össze azt. A János szerinti evangélium azt írja, hogy Jézus a Betezda fürdőbe ment,⁶⁰ amikor fölment Jeruzsálembe, a zsidók ünnepére.⁶¹ Ezt az ünnepet a szentírási szöveg nem pontosítja, de Damaszkuszi teológiailag úgy értelmezi, amint egy másik alkalommal olvasható: „Amikor már eltelt az ünnep fele, Jézus fölment a templomba, és tanított”.⁶² Viszont Jézus maga is utal az inaszakadt meggyógyítására: „Miért acsarkodtok ellenem, amiért egy embert meggyógyítottam szombaton?”⁶³ Mindkét helyen Isten igéje működik, egyszer tanítással, máskor gyógyítással, de mindkét esetben az üdvösség szempontjából. Ugyanis a betegség is a bűn következménye, s ettől a rossztól is, mint a tudatlanságtól is, Isten igéje szabadít meg.

Az első szithira így mondja ezeket el: „Krisztus titokzatos hatalmát gyakorolva, az inaszakadtat fölemeli, egyetlen szavával felkelti fekhelyéről... az embereknek örök életet ajándékoz...”⁶⁴

Figyelemre méltó, hogy Damaszkuszi a „titokzatos” szót használja a szithirában. Ezzel szorosan kapcsolódik az Ünnepefelezés, sőt az egész húsvéti misztérium témájához. Az Ünnepefelezés alapján véve *anamnészisz*. Éppen úgy, mint az Eukharisztia, egybekapcsolja azt, ami már megtörtént, és ami még történni fog.

⁵⁷ Jn 5,8.14

⁵⁸ Jn 5,21.24

⁵⁹ Különösen a tékozló fiú történetének ismeretében érvényes ez minden korban minden emberére.

⁶⁰ Itt érdemes visszapillantani az Izajás próféta szövegéből vett, vízről szóló részletre, ami többszörösen előfordul a liturgikus szövegekben is.

⁶¹ Vö.: Jn 5,1

⁶² Jn 7,14

⁶³ Jn 7,23

⁶⁴ In *Pentekosztárium*, 149.

Az ünnep evangéliumának szövegkörnyezetében hangzott el Jézustól: „még nem érkezett el az időm... még nem telt be az időm”.⁶⁵ Krisztus az üdvtörténet folyamán fokozatosan nyilatkoztatta magát haláláig és megdicsőüléséig. A keresztyének pedig, akik részesedtek a keresztség „élő vizében” és a pünkösdi Lélekben, földi életükben és az egyház történetének kifejlődésében ugyanilyen fokozatosan haladnak Isten Országá felé a megszentelődésük révén. Ebben a Fő vezeti őket. Az Ünnepefelezéskor tehát visszatekintünk arra, ami már megtörtént az Isten felé való haladásban, s ugyanakkor előre is nézünk, a még előttünk álló útra. Közben pedig jeleket kapunk – mint az inaszakadt meggyógyításának jelét is – amely a fölkelés és az életben való továbbhaladás, sőt az örök élet felé való haladás jele. Ugyanakkor az Ünnepefelezés azt is felidézi, hogy ekkor „még nem dicsőült meg Jézus”.⁶⁶

A másik három sztihira két témát fejteget. Az egyik *Isten Bölcsessége*, amiről a harmadik olvasmány szól; a másik pedig az *élő víz*, amiről a második olvasmányban volt szó.

Damaszkuszi Szent János – elterjedt teológiai vélemény szerint – az isteni Bölcsességet az Igével, Jézus Krisztussal azonosítja. Ezért két énekben kifejezetten így is nevezi: „Midőn az ünnep közepén a templomba léptél, Isten Bölcsessége, kérdezgetvén és tanítván a hitetlen zsidókat...”⁶⁷ és „nem tudták, hogy te a Bölcsesség vagy, ki a világot tervezted...”⁶⁸ A harmadik énekben ugyan Jézus nevét említi, de a tanítói tevékenységgel ugyanúgy a Bölcsességre utal, mint a másik két helyen: „nyíltan oktattván a zsidókat”.⁶⁹

Két sztihirában szó van az „élő víz”-ről is. Ezt Damaszkuszi Szent János a Szentlélekkel azonosítja, amint maga Jézus is ezt tette: ezt „a Lélekről mondta, amelyben a benne hívők részesülnek”.⁷⁰ Az isteni Bölcsesség – Jézus Krisztus – elválaszthatatlan a Szentlélektől, mert az Atyától származó Szentleket⁷¹ – az atyák tanítása szerint is – a Fiú küldi a világba.⁷² Isten igéje pedig úgy

⁶⁵ Jn 7,6,8

⁶⁶ Jn 7,39

⁶⁷ A második előverses sztihira, 1. hang, in *Pentekosztárium*, 150.

⁶⁸ Előverses sztihira, Dicsőség, Most és, 8. hang, in *Pentekosztárium*, 150.

⁶⁹ A harmadik előverses sztihira, 2. hang, in *Pentekosztárium*, 150.

⁷⁰ Jn 7,39

⁷¹ Vö.: Jn 15,26

⁷² Vö.: Jn 16,7

válik hatékonnyá az emberben, hogy a Szentlélek adja meg hozzá a készséget és az erőt. Az ének – az evangélium szövege alapján – ezt pontosítja: „Aki szomjúhozik, jöjjön énhozzám, és igya az élet vizét! Aki az én kegyelmemben hisz, az élő víz patakjai fakadnak belsejéből az örök életre”,⁷³ illetve „Aki szomjúhozik, jöjjön hozzám, és igyék az örök élet vizéből, és soha többé nem fog szomjazni! Aki énbennem hisz, az élő víz patazik majd bensőjéből, és birtokosa lesz az örök életnek”.⁷⁴

Az előverses sztihirák záró versszaka szintén az isteni Bölcsességre utal, aki már a világ kezdeténél is jelen van:⁷⁵ „ki a világot tervezted”.⁷⁶

Az ünnepi tropár – amely először itt, az alkonyati istentiszteletben jelenik meg – a megszokott módon, imádságos formában⁷⁷ foglalja össze a sztihirák, az olvasmányok és az evangélium témáit: „lelkem szomját enyhítsd, Üdvözítőm, a vallásosság vizeivel, ki magad monád: Mindnyájan, kik szomjúhoztok, jertek hozzám, és igyatok...”.⁷⁸ Itt tehát Jézus inni hívja a hitre szomjazókat, „mert csak az ő oldalából fakadnak az Élő Víz folyamai, a Szentlélek, az ő megdicsőülésének következtében”.⁷⁹

2/ A reggeli istentisztelet

Az Ünnepelezés reggeli istentisztelete – amint az általában szokásos az ünnepeken – ugyanazokat a témákat fejti ki, amelyek már az alkonyati istentiszteletben is előfordultak. A szent szövegeket áttekintve azt lehet mondani, hogy ezek az ünnep *teológia át-elmélkedését* tárják elő. Ezért talán nem is szükséges az énekek és liturgikus szövegek egymás utáni elemzése, hanem elegendő átfogó szemléletben bemutatni a már jelenlévő témákat, kiemelve azokat a kiegészítéseket, amelyekkel elmélyítik az ünnep teológiai tartalmát. Természetesen Krisztus műve áll a középpontban, s ennek a sugarait próbáljuk meg összegyűjteni a reggeli istentiszteletből.

⁷³ A második előverses sztihira, 1. hang, in *Pentekosztárium*, 150.

⁷⁴ A harmadik előverses sztihira, 2. hang, in *Pentekosztárium*, 150.

⁷⁵ Vö.: Péld 8,22

⁷⁶ Előverses sztihira, Dicsőség, Most és, 8. hang, in *Pentekosztárium*, 150.

⁷⁷ Vö.: ANDRONIKOF, *op. cit.*, 31.

⁷⁸ In *Énekeskönyv*, 412.

⁷⁹ FEDERICI, *op. cit.*, 381.

A leülő énekek és a dicséreti sztihirák ténylegesen nem tartalmaznak új gondolatokat, csupán megisméltik azt, hogy az ünnepi időszak közepén Jézus a jeruzsálemi templomba ment föl tanítani;⁸⁰ az élő vízről tanított,⁸¹ hogy ő maga a Bölcsesség.⁸²

A reggeli istentiszteletnek két kánonja van erre a napra. Az egyik Teofánész szerzeménye, a másik Krétai Szent Andrásé.

Mind a két kánonban – természetesen – többször is szó van az Ünnepefelezés evangéliumi alapjáról, vagyis arról, hogy Jézus az ünnep felén jött a templomba tanítani. Az „eszmei” vagy „idea” ünnep legszebb összefoglalását adja Teofánész: „Kezdet nélkül való, ki kezdedben tartod a mindenség kezdetét, közepét és végét, középre állsz, és hangoztatod: Jöjjetek, Istenben bölcsék, és élvezzétek az isteni adományokat!”⁸³ Ezt egészíti ki egy másik versszak: „Itt van ma az ünnepi időszak fele, melyen az egyik oldalon az isteni Pászka legistenibb fénye tündöklök, a másik oldalon a Vigasztaló kegyelme fénylik”.⁸⁴ Sőt egy harmadik is ugyanerről szól: „Valóban szent ez az ünnepi magasztalás, a legmagasztosabb ünnepi időszak közepét jelzi, és kétfelé világít”.⁸⁵

A kereszténység „tárgya” az Istennel való egyesülés, vagyis az Eukharisztia; az Eukharisztia „alánya” pedig maga Krisztus. A keresztény élet célja a „Krisztusban való élet”. Ezek a gondolatok is megtalálhatók az első kánonban. „Istenséged fénysugarait árasztva, nyilvánosan megjelentél az ünnepi időszak közepén, Krisztus, s az ünnep a megváltandók örömevé és a mi üdvösségünk eszközlőjévé lett”.⁸⁶ Krisztusban lehet örvendezni a megváltás művén, a teljes húsvéti misztérium megvalósulásán. Így maga Krisztus válik az *ünneppé*. A kánonban más megszemélyesítéseket is alkalmaz Teofánész: „Te, Uram, én világosságom, e világra jöttél mint isteni fény, hogy a tudatlanság homályából kivezedsz azokat, kik téged hittél énekelnek”,⁸⁷ „Te vagy az én erősségem, Uram, menedékem

⁸⁰ Leülő ének az első szoltárcsoport után, 4. hang, in *Pentekosztáron*, 150; a második szoltárcsoport után 5. hang, *ibid.*, 151; a III. óda után, 8. hang, *ibid.*, 153.

⁸¹ Leülő ének a III. óda után, 8. hang, *Pentekosztáron*, 153; Dicsőség, Most és, 8. hang, *ibid.*

⁸² Dicséreti sztihira, 4. hang, in *Pentekosztáron*, 161.

⁸³ A IV. óda második tropárja, in *Pentekosztáron*, 154.

⁸⁴ A VI. óda első tropárja, in *Pentekosztáron*, 155.

⁸⁵ Az V. óda második tropárja, in *Pentekosztáron*, 155.

⁸⁶ Az I. óda második tropárja, in *Pentekosztáron*, 151.

⁸⁷ Az V. óda irmosza, in *Pentekosztáron*, 155.

és erős váram”⁸⁸ „Istentől küldött bölcsesség, igazság és szabadság lettél számunkra, Urunk”.⁸⁹ Ezek a megszemélyesítések nem öncélúak, hanem arra irányulnak, hogy bemutassák a húsvéti misztériumban való részesülést, illetve annak lehetőségét Krisztus révén: „A mi Urunk, ki természetére nézve életadó, könyörületességéből minden hívőnek halhatatlanságot adott”.⁹⁰ Azonban az embernek is meg kell tennie az erőfeszítéseit a célba érkezés érdekében: „Az istenes élet teljes gyakorlására törekedjünk!”⁹¹ „Új és megújult viselkedésmódot tanultunk Krisztustól; legyünk rajta buzgón mindnyájan, hogy ezt mindvégig meg is valósítsuk!”⁹²

A második kánonban Krétai Szent András szinte nem is foglalkozik mással, mint Krisztus *istenségének* bizonyításával. Számptalan sok csodáját sorolja fel, melyek ezt bizonyítják. Sok esetben dorgálóan szól az ószövetségi néphez, amiért nem hisznek a csodatevő, és most az ünnep közepén tanító Jézus Krisztusnak. A szerző hitvallásának is lehet tekinteni a kánon első versszakát: „Az életadó Krisztus összetörte az alvilág bilincseit, feltámasztotta a halottakat, szavával meggyógyította a betegeket. Ez a mi Istenünk, és életet ad azoknak, akik hisznek az ő nevében.”⁹³

Azonban a további csodák fenomenológiai bemutatásánál mélyebbre hatolva, észre kell vennünk bennük a teológiai tartalmat is. Az isteni erővel végzett tevékenységek, amiket a kinyilatkoztatás idejében vitt végbe Krisztus, a szentháromsági *üdvöngöztetést* jelzik. Ezt mondja el a következő versszak: „Csodát műveltél, Uralkodó, ki Egyiptom vizeit vérré változtattad, a vizet borrá változtattad; ki halottakat támasztottál, ugyanazt ma megismételted...”⁹⁴ Három szempont van jelen az események felsorolásában: az ószövetségi teofánia, Krisztus istenségének bizonyítéka a kánai csodánál és a húsvéti misztérium előzetes meghirdetése. Az anyag (víz, vér, bor) átváltoztatása adja az első jelet, a halottak megelevenítése pedig a másodikat. A versszak befejezése ezt támasztja alá: „Dicsőség, Üdvözítő, a te kifejezhetetlen szándékodnak, dicsőség a te megalázódásodnak, mellyel megújítottál minket!” Istennek Jézus

⁸⁸ A III. óda irmosza, in *Pentekosztárium*, 152.

⁸⁹ Az I. óda harmadik tropárja, in *Pentekosztárium*, 151.

⁹⁰ A III. óda istenszülői éneke, in *Pentekosztárium*, 152.

⁹¹ Az V. óda első tropárja, in *Pentekosztárium*, 155.

⁹² A IX. óda első tropárja, in *Pentekosztárium*, 160.

⁹³ Az I. óda irmosza, in *Pentekosztárium*, 151.

⁹⁴ Az I. óda első tropárja, *ibid.*

Krisztusban való leszállása az anyagba való beletestesülését jelenti, hogy megújítsa az embert a feltámadásban, és hogy megadja számára az átistenülés lehetőségét. Ugyanezt az anyagiból a lelki-be való átmenetet fejt ki egy másik versszakban is Krétai Szent András: „Kenyeret áldottál, halat szaporítottál, felfoghatatlan Isten, bőségesen jóltartottad a népet étellel, és a bölcsesség örökké buzgó forrását adtad a szomjazóknak. Te vagy, Üdvözítő, a mi Istenünk, ki életet adsz azoknak, akik hisznek a te nevedben.”⁹⁵

Ehhez kapcsolódik Krétai Szent Andrásnál is az eukharisztikus téma. Az Ünneplelezés az Isten *irgalmasságának* és *üdvöngöztetésének* nagy ünneplése.

Az Istenszülő keresztül történt az Isten Fiának megtestesülése, aki a mennyei kenyérben adja magát táplálékul az embereknek. Így a kánon is szinopszisban láttatja meg Krisztus üdvöngöztetését és az Istenszülő ebben való részvételét: „Szent oltárrá lett a te méhed, Istenanya, mert rajta van a mennyei kenyér, melyből, ha valaki eszik, nem hal meg – miként a mindenség táplálója mondja”.⁹⁶ Ez az istenszülői ének teológiailag rögzíti azt a liturgikus cselekményt, hogy a pap a Szent Liturgia elején és az adományok átvitele után megcsókolja az oltárt (bizonyos helyi szokás szerint az áldozása után is), a hívek pedig (ugyancsak helyi szokás szerint) a szentáldozásuk után a kehely talpának peremét illetik csókjukkal az Istenszülő iránti szeretetük és tiszteletük kifejezéseként.

Az isteni üdvöngöztetést jelzi egy másik istenszülői ének is: „A Háromság egyike vagy, s megtestesültél és megjelentél, Uram, de nem változtattad meg lényegedet, és nem égetted meg szülőd romlatlan méhét, te, valóságos Isten és tűz!”⁹⁷

3. Összefoglalás

Lényegében az Ünneplelezésnek és liturgikus szövegeiben megjelenő tanításának egy nagy átfogó célja van. Meg akarja éreztetni a hívekkel, hogy a Húsvét nagy és fényes megünneplésétől

⁹⁵ Az I. óda negyedik tropárja, in *Pentekosztáron*, 152.

⁹⁶ Az V. óda istenszülői éneke, in *Pentekosztáron*, 155.

⁹⁷ A III. óda istenszülői éneke, in *Pentekosztáron*, 153. – Ugyanezt fejezi ki Teofánész kánonja is: „A mi Urunk, ki természetére nézve életadó, könyörületességből minden hívőnek halhatatlanságot adott.” – A III. óda istenszülői éneke, in *Pentekosztáron*, 153.

való időbeli eltávolodás nem jelenti azt, hogy el kell hagyni a Feltámadás ünnepét a következő másik nagy ünnep felé való fordulás érdekében. Sőt, éppen ellenkezőleg! A Húsvét közelít a Pünkösöd felé a szertartások szövegein keresztül, s a középpontban – összekötőként – ott áll az „eszmei” vagy „idea” ünnep, az Ünnepefelezés. Emiatt az összeköttetés miatt lehet mondani, hogy „mindig Húsvét van, mert mindig Pünkösöd van”, és fordítva is: „mindig Pünkösöd van, mert mindig Húsvét van”.⁹⁸

Az egyház ezért úgy éli meg az egyetlen Krisztus-eseményt, hogy az örök, és kifogyhatatlan hatékonysággal rendelkezik. Ezt jelenti a Húsvét, Krisztus feltámadása, a Szentlélek ajándékának szemléletében.

Az Ünnepefelezés célját Teofánész kánonjának egyik versszakával lehet összefoglalni: „Új és megújult viselkedésmódot tanultunk Krisztustól; legyünk rajta buzgón mindnyájan, hogy ezt mindvégig meg is valósítsuk, hogy a Szentlélek lejövetelét megérhessük!”⁹⁹

⁹⁸ Vö. FEDERICI, *op. cit.*, 381.

⁹⁹ A IX. óda első tropárja, in *Pentekosztárium*, 160.